

נושא הלכתי

הלכות כשרות

- מוצרים שאינם צריכים הכשר.
 - שמירת כשרות אצל ההורים.
 - שחיטת ליובאוויטש.
 - בישול עכו"ם.
 - מאכלים ומשקים האסורים משום סכנה.
- ועוד...

—•—
**הקובץ 'נושא שבועי'
יו"ל תחת מכון 'דעת לישראל'.**
—•—

◀ **נושאים שבועיים** ▶

כתיבה: הרב ברוך יעקובוביץ

.....
הגהה: הרב נריה ישעיהו

—•—
◀ **שו"ע אדה"ז מבואר** ▶
(לא נדפס בחוברת זו)

כתיבה: הרב משה לינק

.....
הגהה: צוות 'דעת לישראל'

ניתן להשיג את החוברת
בכפר חב"ד ובאזורים נוספים.

058-497-0774

(הודעות בלבד)

פתיחה

הלכות כשרות מלוות את היהודי במשך כל שעות היום. בכל קנייה, בכל סעודה ובכל מאכל או משקה הנכנסים לפיו, נדרש להקפיד שהדברים יהיו כשרים כהלכה.

בשנים האחרונות עסקנו במסגרת ה'נושא שבועי' בשורה ארוכה של שאלות מצויות בענייני כשרות האכילה והשתייה. הקבצים שהתפרסמו בנושא זה עוררו התעניינות רבה במיוחד, ומכאן הגיע הרעיון לרכז את הדברים במסגרת אחת מסודרת ונוחה לעיון.

לפניכם חוברת המרכזת את עיקרי הנושאים המעשיים ביותר בתחום הכשרות, תוך התמקדות בפסיקת אדמו"ר הזקן, במנהגי חב"ד ובהוראות רבותינו נשיאנו.

*

מבצע כשרות:

בט"ו תמוז תשל"ה יצא הרבי בקריאה לבני ישראל שיתחזקו במיוחד במצוות הכשרות. והדברים נדפסו גם בליקוטי שיחות¹.

תוכן הדברים: השחיתות וההידרדרות הרוחנית במצב היהדות בדורות האחרונים הוא תסמין חיצוני שגורמיו: א) אי שמירה על דיני טהרת המשפחה. ב) העדר שמירת הכשרות².

ההסבר בקצרה בנוגע לכשרות: מאכלו של האדם נעשה "דם ובשר כבשרו"³, ולכן משפיע לא רק על הגוף אלא גם על הנפש ותכונותיה, וגם על השקפותיו השכליות, עד כדי נטייה השקפתית-שכלית של היפך השקפת התורה והאמונה.

1. חיי"ג הוספות ע' 256 ואילך (התוכן המובא בפנים - ע' 258 ואילך).

אגב: השיחה נאמרה ביום חול וניתן לשמוע אותה גם בהקלטה.

2. ובנוגע לשני הדברים האמורים - טהרת המשפחה וכשרות האכילה והשתייה יש שייכות מיוחדת לעקרת הבית. ראה שם בשיחה.

3. לקוטי אמרים-תניא פרק ז.

בסיום השיחה הודיע הרבי על רצונו להשתתף ולעזור לכל יהודי שיפנה בבקשת סיוע לשם סידור מטבח כשר כהלכה, ולשם כך הקים קרן מיוחדת, שתשתתף ב- 50% מהוצאות הכשרת המטבח. וראה עוד בשיחה שם.

במכתב אחר⁴ מובא שאין מקום להקל כלל להביא אפילו לילדים מאכל בלתי מהודר (בכשרות) בהתחשב בכך שהוא עשוי להוסיף תיאבון, כיון שההידור במאכלים נוגע לא רק לשמירת המצוה⁵, כי אם גם לאופי והמידות של האוכל אותם. עיין שם⁶.

כמו כן, בכמה וכמה מכתבים של הרבי⁷ מובא להקפיד על הידור האכילה והשתיה בהקשר לעניינים בריאותיים.

*

כרגיל, הקפדנו להתייחס לכל השאלות שנשלחו על ידי חברי הקבוצה, מלבד שאלות ספציפיות שלא יכלנו להתייחס אליהן, מטעמים שונים.

חשוב לציין כי הקובץ כולו הוגה על ידי שני מומחים גדולים בענייני כשרות, וחלק גדול מהדברים דלהלן התווספו על ידם.

4. אג"ק חי"ח ע' קט.

5. שאז יש מקום להקל בזה, ראה שו"ע אדה"ז סי' שמג ס"ה ואילך.

6. וראה גם אג"ק חט"ז ע' רמג שאין להקל ב'חלב עכו"ם' בשביל הבריאות.

7. ראה המובא ב'שולחן מנחם' ח"ד סי' ט.

פרק א

יסודות הכשרות

הנושאים בחלק זה

- ◆ מוצרים שאינם זקוקים להכשר כלל
- ◆ כשרות בבית ההורים
- ◆ שימוש במיקרוגל במקום העבודה
- ◆ מוצר כשר ללא תעודת כשרות

א | אילו מוצרים אינם זקוקים להכשר כלל?

תשובה: ראשית יש להקדים שנושא זה אינו מוסכם לחלוטין בין מומחי הכשרות. ישנם חששות נדירים או רחוקים שיש מן הפוסקים המחמירים להביאם בחשבון, ולעומתם יש הסבורים שאין צורך לחשוש להם כלל⁸. משום כך, ייתכנו הבדלים בין רשימות שונות המתפרסמות בנושא.

להלן רשימה המבוססת בעיקרה על רשימה שפרסם הרב יוסף שטיינברגר שליט"א, בתוספת מספר הבהרות והדגשות⁹.

ראשית יש להדגיש שני תנאים חשובים:

א. כל האמור להלן הוא דווקא כאשר מדובר במוצר **טבעי וגולמי**, שלא עבר תהליכי ייצור, בישול, ערבוב תוספים, חומרי טעם, חומרי שימור וכדומה.

ב. הדברים אמורים לגבי **שאר ימות השנה**. לגבי פסח, גם במוצרים הנזכרים להלן עלולים להיות חששות נוספים, ולכן יש לברר כל מוצר לגופו.

להלן הרשימה:

* אורז **לסוגיו** (לאחר בדיקה מחרקים).

* סוכר לבן וסוכר חום.

* מלח שולחני ומלח גס לבישול.

* פלפל שחור שלם ופלפל אנגלי שלם.

* פולי סויה יבשים.

* סודה ללא תוספות טעם.

8. לדוגמא: יש שכתבו שחובה להקפיד על כשרות של מים מינרליים גם לימות השנה (!) מחמת חשש של חומרים אסורים, וכמובן שהפסיקה הפשוטה אינה כך, ואפילו ביחס לפסח מורים שהכשר על מים הוא בגדר 'חומרא'.

9. עוד דבר חשוב להדגיש: הרשימה נכתבה עבור תושבי ארץ הקודש, שם ישנם חששות רבים בנוגע לתרומות ומעשרות וערלה, אבל בחו"ל הדברים קלים הרבה יותר וניתן להוסיף שם דברים רבים לרשימה [לאידך, דווקא בחו"ל יש מקומות בהם קשה הרבה יותר להשיג מוצרים בהכשר מהודר, או לחילופין שחסר מודעות בבעיות כשרותיות שעלולות להיות במוצר שכתוב עליו שהוא 100% טבעי, וכדומה].

* מים מינרליים.

* זרעי פשתן.

* שומשום - רגיל ומלא.

* גרעיני מלון.

* קימל.

* קצח.

* גרעיני חמנייה קלופים מתוצרת חוץ.

* בנוגע למשקאות חריפים, למרות המקובל שכל וודקה רגילה ללא טעמים ניתן לשתות ללא חשש הדברים אינם מדויקים לחלוטין, כי גם בזה יש חששות כשרות שונים הנוגעים לחומרי הגלם ולתהליך הייצור. ובאתר של הרב לאזאר שליט"א מפורטים כל הסוגים שהם 'מהדרין' לכתחילה ואלו שהם בכשרות רגילה.

* ליקר בנדיקטין שעל הבקבוק מופיעות האותיות D.O.M כשר לכתחילה¹⁰, אך אין להחליף בינו לבין המשקה הדומה המסומן באותיות B&B שאינו בכלל היתר זה.

לסיכום: מוצרים טבעיים ופשוטים רבים אינם זקוקים להכשר, אולם אין להסיק ממוצר אחד על משנהו. בכל מקרה של ספק יש לברר את המציאות המדויקת של אותו מוצר.

10 להעיר משיחת ש"פ נח תשכ"ז (תורת מנחם חמ"ח ע' 246):

ישנם בעלי מרה שחורה שמנצלים טבע זה (לא רק בשביל להוסיף התמדה ושקידה בלימוד התורה, אלא) לעורר - בכתב ובעל פה - בנוגע להמשקה הנקרא 'בענדיקטין', שיש בזה שאלות וספקות כו'. ולכן: לעת עתה יפסיקו להשתמש במשקה זה, וישתמשו עם משקה הראוי גם לבעלי מרה שחורה... ובודאי לא תהיה תרעומת מצדם של רבותינו נשיאנו, שהיו משתמשים במשקה זה בליובאוויטש - עד שיבואו 'משה ואהרן עמהם' ואז יתברר שאין שום פקפוק בדבר, וכולם יכולים לשתות משקה זה, הן אלו שיאכלו מאכלי בשר, והן אלו שיאכלו מאכלי חלב, וכמבואר בהלכות ברכת המזון האופן שיוכלו לזמן יחדיו.

ב | אכילה אצל ההורים שאוכלים הכשרים שונים

שאלה: מה יעשה מתקרב שהוריו שומרים מסורת ומאכילים אותו אוכל כשר, אך בהכשרים שאינו סומך עליהם?

תשובה:

בנושא זה ישנן גישות שונות בין רבני חב"ד¹¹, ולאחרונה (-בסמיכות לזמן כתיבת הנושא) פורסמו מספר סיפורים מעניינים מאד בהם הרבי ענה בפירוש תשובות מסוימות על שאלה זו (ראה בהערה)¹².

ונראה שעיקר ההכרעה אינה תלויה רק בדעות השונות, אלא בעיקר במציאות המעשית של כל מקרה לגופו.

יש להקדים שיש לחלק בין מאכלים שיש בהם חששות הלכתיים מעיקר הדין (אף שאינם איסור גמור חלילה), לבין מאכלים שהם בגדר חומרא בלבד, שבזה יש יותר מקום להקל לפי העניין.

11 יש מרבני חב"ד המפורסמים מי שסבר שבמצבים מסוימים יש לאכול מה שמוגש בבית ההורים גם כאשר מדובר בכשרות 'רבנות', כדי שלא לפגוע בקשר המשפחתי, ועד"ז הובא בשם רב נוסף. לעומתם יש סבורי שיש להימנע מאכילה שאינה לפי ההכשר עליו סומכים, אך לעשות זאת בדרכי נועם ובהסברה ברורה, מה בדיוק נחשב לכתחילה. ויש שהציעו פתרון מעשי של הבאת אוכל שסומכים עליו לבית ההורים.

עוד שמעתי מרב העוסק שנים רבות עם בעלי תשובה, שהעיד כי ראה כמה וכמה מקרים שבהם בן שחזר בתשובה חזר לבית הוריו, ורק אז התברר לו עומק הכאב שלהם מכך שאינם יכולים להאכיל את ילדיהם - דבר שהיווה גורם משמעותי למתח ולריחוק רגשי בין ההורים לילדים.

12 ב'סיפור שלי' (שי"ל לקראת ש"פ ואתחנן תשפ"ד) מובא מהרבי תוכן דומה לאמור בפנים, שנאמר בהקשר לכלה שהורי בעלה השתייכו לזרם קונסרבטיבי, והיא לא הייתה מודעת לקושי הרגשי שבדבר. הרבי לא הורה להקל בכשרות, אלא להיזהר מאוד שלא לגרום פגיעה או כאב מיותר.

בעלון אחר של 'סיפור שלי' (גליון 469) מובא, שהרבי הורה במקרה דומה להוסיף ביקורים בבית ההורים מעבר למה שתכננו, אך מאידך להימנע מאכילה אצלם לגמרי - אפילו פירות בחו"ל (!). ולאחר זמן התברר שדווקא דרך זו הייתה הפתרון הנכון ביותר, משום שאם היו מנסים להסביר מה מותר ומה אסור - הדבר היה גורם למתחים ואי נעימות רבים, ואילו בדרך זו יכלו לשמור על קשר וביקורים בצורה חלקה ללא תקלות.

מכאן עולה עיקר ההנחיה: לא להעמיד את הסוגיה רק כשאלה הלכתית טכנית של אכילה או אי אכילה, אלא לשקול גם את ההשלכות הרגשיות והמשפחתיות; ולזכור כי לעיתים דווקא זהירות יתרה בצורה נכונה ומאוזנת שומרת הן על ההלכה והן על הקשר המשפחתי.

בנוסף יש לדון עד כמה האדם כבר התקרב בפועל לשמירת תורה ומצוות, ועל אלו סוגי כשרויות מדובר.

לכן, בשאלה כזו אין מקום לקבוע כללים אחידים, וכל מקרה צריך להיבחן ע"י רב המכיר את הפרטים מקרוב.

בסיכום הדברים נראה לומר באופן כללי:

1. יש להיזהר מאוד שלא לפגוע בכבוד ההורים ובקשר עמם.
 2. אין להתייחס לנושא כעניין טכני של "לא אוכל וזהו", משום שמדובר בסוגיה רגישה ומורכבת.
 3. מאידך, גם גישה של התעלמות מוחלטת מרמת הכשרות אינה מתיישבת עם הדרכת ההלכה.
 4. חלק מרכזי מההכרעה תלוי גם בדרך שבה הדברים נאמרים - כאשר הם נאמרים ברגישות ובהסברה, תוך הדגשת הכבוד והקשר להורים, יש לכך השפעה גדולה מאוד על קבלתם; לעומת זאת, אמירה נוקשה עלולה לגרום לנזק ולריחוק.
- ובדברים שהם חומרא בלבד - יש בהחלט מקום להקל לפי הוראת רב מוסמך, בהתאם לנסיבות.

ג | האם ניתן להשתמש במיקרוגל שנמצא במקום העבודה?

תשובה:

באופן קבוע אין להשתמש בצורה כזו. אך באופן עראי ניתן להשתמש במיקרוגל כאשר המאכל עטוף היטב בשני כיסויים (כגון נייר או ניילון¹³), באופן שאין מגע ישיר בין האוכל לבין חלל המיקרוגל¹⁴.

כאשר אין עטיפה כפולה כזו - אין להשתמש במיקרוגל כפי שהוא.

לעניין הכשרת מיקרוגל: מבחינה עקרונית הדבר אפשרי, אך למעשה הדבר אינו פשוט, הן מצד הצורך בהמתנה של 24 שעות¹⁵, והן משום שיש הסוברים שאין להכשיר מיקרוגל כלל¹⁶.

[אם קיים במקום העבודה נוהל קבוע וברור שמחממים בו תמיד רק מאכלים סגורים ומכוסים, ניתן לסמוך עליו גם לכתחילה, אך במקרה כזה יש לוודא שהנוהל נאכף בפועל באופן קבוע ועקבי ולא מצב חלקי או מזדמן¹⁷].

13. בכלים אחרים ניתן לחמם בתוך שתי שכבות של נייר כסף, מה שכמובן לא שייך מבחינה מציאותית במיקרוגל.

14. פסקים ותשובות סי' צב ס"ק כה.

15. ע"פ רמ"א יו"ד סי' קכה ס"ב. שו"ע אדה"ז סי' תנב סט"ו.

16. ראה פסקים ותשובות סי' צה ס"ק כו, ובעיקר במצוין שם בהערות 301-302.

17. שהרי יתכן שהוא לא היחיד שמחמם שלא לפי הנהלים...

ד | מוצר כשר ללא הכשר

שאלה: האם מותר לקנות ממקום שמצהירים בו שכל המוצרים בהכשר מהודר (כגון העדה החרדית והרב לנדא) אך אין להם חותמת כשרות?

תשובה:

בכמה פוסקים¹⁸ נזכרה תקנה שנתקנה בכמה קהילות שלא לקנות מאף אדם מוצר ללא כתב הכשר. וכנראה הכוונה היא לתקנה של 'ועד ארבע ארצות'¹⁹.

אמנם יש לדון האם אכן תקנה זו תקפה לכל מקום ולכל זמן או שמא היתה זו תקנה שנתקנה לשעתה בלבד²⁰. אך בשיחה של הרבי מצינו התייחסות מעניינת ומפורשת לעניין זה²¹:

בשיחת ל"ג בעומר תשל"ח²² אומר הרבי:

דער עניין פון כשרות האכילה ושתייה איז א דבר הכי גדול, און אויף דעם דארף מען האבן א רב המכשיר, און מ'דארף האבן א משגיח וכו', און לא היתה כזאת בישראל אז מ'זאל זיך פארלאזן אויף א בעל הבית וואס איז אן אמת'ער ירא שמים, נאר מ'דארף האבן א משגיח.

ובתרגום לל"ה"ק:

העניין של כשרות האכילה ושתייה זהו דבר הכי גדול, ועל כך צריכים רב שיכשיר [-יתן הכשר], וצריכים משגיח וכו', ולא היתה כזאת בישראל שיסמכו על בעל הבית שהוא [אמנם] ירא שמים אמיתי, אלא צריכים שיהיה משגיח.

לא נתפרש בשיחה האם יש קשר בין זה לבין התקנה של 'ועד ארבע ארצות', אבל בנוגע לגוף העניין משמע שהרבי נוקט למעשה שאין להתיר ללא משגיח (והכשר).

ומכאן יש לדון בנוגע למה שמצוי מאד בשנים האחרונות שמשפחות רבות מאנ"ש וכדומה מכינים בבית מאפים ותבשילים עליהם כתוב שכל המוצרים

18 בית הלל סי' סה ס"ק ה, דרכי תשובה סי' קיט ס"ק ז, ועוד רבים.

19 פסקים ותשובות סי' קיט הערה 26.

20 פסקים ותשובות שם הערה 28 [ועפ"ז נוטה מאד להקל בעניין זה, וכדלהלן].

21 ולהעיר שיש גם התייחסות בשיחה של הרבי הרי"ץ בנוגע לקניית **בשר**, ושם מביא שיטת תקנה מפורשת וברורה של אדמו"ר הזקן שלא לקנות בשום אופן ללא הכשר. אך, כאמור, שם מדובר על בשר, ומצינו בפוסקים שכתבו בפירוש שבבשר יש להחמיר בכל זה יותר (ראה פסקים ותשובות שם סוף ס"ק ג).

22 שיחות קודש שם ע' 314.

בהכשר העדה החרדית והרב לנדא (וכיוצא בזה), ויש מן הפוסקים שכתבו להקל בזה²³. אך לאור האמור נראה כי לשיטתנו אין הדברים פשוטים.

עם זאת, אם מדובר על מוצר פשוט ביותר, כגון ברד שמוכרים בחנות, מקובל שאם המוכר הוא ירא שמים ניתן לסמוך על כך שהשתמש בתרכיז שבהכשר מהודר, ובפרט אם ניתן לראות את המיכל בו נמצא התרכיז²⁴.

23 ראה פסקים ותשובות שם (הערה 28), ומכריע שם שאין לפקפק במקלים כיון שיש לומר שזו תקנה לשעתה, וליתר שאת יש להורות שהרב המקומי יחקור וידרוש אחר אופן הכנת המאכלים והמכירה תהיה תחת אישורו והסכמתו.

24 הרב שד"ב שי' טאללער.

פרק ב

הגעלת כלים

הנושאים בחלק זה

- ◆ כלי זכוכית
- ◆ כלי פורצלן ופלסטיק
- ◆ כלי מתכת חדשים

א | האם ניתן להגעיל כלי זכוכית ?

תשובה: הפסיקה המקובלת היא להקל שניתן להגעיל.

ביאור והרחבת הדברים:

בשולחן ערוך אדמו"ר הזקן²⁵ מובאת מחלוקת לעניין הכשרת כלי זכוכית לפסח, ושם מובא שמנהגו להחמיר בכך ולא להגעילם כלל [וכדעת הרמ"א²⁶, וממילא פסיקת שאר האשכנזים]²⁷.

אמנם יש הסוברים שחומרא זו היא רק לעניין פסח, אך לעניין שאר האיסורים יש להקל להגעיל, ומביאים ראיה מכך שהרמ"א לא הגיה כלום בדיני יין נסך²⁸ ובהלכות הכשרת כלים²⁹.

ולמעשה שלש דעות בדבר: 1. החומרא קיימת רק לעניין פסח, אך לעניין שאר האיסורים ניתן להגעיל³⁰. 2. לעניין שאר האיסורים אין צורך אפילו להגעיל, אלא די בשטיפה בלבד, כיון שהכלי אינו בולע³¹. 3. לפסיקת האשכנזים יש להחמיר גם בשאר האיסורים ולא להגעיל מהם³².

וגם רבני חב"ד נחלקו בעניין זה לכאן ולכאן³³. אבל נראה שהפסיקה המקובלת לעניין שאר האיסורים, על כל פנים לעניין הגעלה, היא - להקל³⁴, בפרט כאשר יש צירופים נוספים להקל, כגון כאשר הדבר אינו אסור לדברי הכל.

25 סי' תנא סעי' עג.

26 שם סכ"ו.

27 בעניין זה ראוי להעיר מהסיפור הידוע על אדמו"ר הזקן (שמועות וסיפורים ח"ג ע' 179-181) שמחמת דוחקו הוצרך להגעיל כלי זכוכית לפסח, והמגיד ממעזריטש אמר לו שישתמש בגביע שלו וכו'.

28 יו"ד סי' קלה.

29 יו"ד סי' קכא.

30 וכ"פ בשו"ת מנחת יצחק ח"א סי' פו.

31 וכ"פ בהליכות שלמה (הגרש"ז אוירבך) מועדים ח"ב פסח פ"ג הערה עה.

32 ביאור הגר"א שו"ע יו"ד סי' קלה אות כח. ויש מן הפוסקים מי שנקט כמותו להלכה.

33 הגה"ח הרב דב טברדוביץ שליט"א הביא ששמע שמועה בשם הגר"י לנדא ע"ה שיש להקל בשאר האיסורים.

וכן 'מכון הלכה' (מופיע במאגר התשובות שלהם) כתבו בפשטות שיש להקל בשאר האיסורים.

אבל הגה"ח הרב יצחק אייזיק לנדא שליט"א אמר שלא שמע על כך ולא ניתן להקל אף בשאר האיסורים.

34 'מכון הלכה' דלעיל.

ב | האם ניתן להגעיל כלי פורצלן ופלסטיק בהכשרת מטבחים למקורבים ?

תשובה: בנוגע לכלי פלסטיק יש מקום להקל למקורבים [כמובן כאשר יש צורך גדול בדבר, וקשה לבעל הבית לזרוק את הכלי], בתנאי שהכלי יכול לעמוד היטב בחום של ההגעלה³⁵.

אבל בנוגע לכלי פורצלן קשה יותר להקל, ולכתחילה אין להגעילם³⁶. ויש מקילים במקרה שהכלי עמד שנה שלימה ללא שימוש - להגעילו שלש פעמים³⁷. אמנם יש פוסקים שהקלו להגעילם בכל מקרה³⁸, ובמקום שלא ניתן להדריכם לרכוש כלים חדשים - יש לצרף דעות אלו להקל.

ג | האם יש חובה להגעיל כלי מתכת חדשים [בנוסף לטבילה, במקרה שנקנו מגוי]?

תשובה: מעיקר הדין אין חובה להגעיל כלים חדשים, אלא רק להטבילם³⁹. אעפ"כ, בדורות האחרונים כתבו כמה פוסקים⁴⁰ שבחלק ממפעלי הייצור משתמשים בשומנים שאינם כשרים במהלך הייצור, ולכן ראוי להגעיל כלים מסוימים אף כשהם חדשים.

35 כן הכריע בספר 'הכשרות' ע' קב-קג. וכן דעת הגה"ח הרב מיכאל שלמה אבישיד שליט"א. ואעפ"כ שיש חולקים וסוברים שאין הגעלה מועילה לכלי פלסטיק (ראה שם הערה קנא בשם השבות יצחק, ויש בזה עוד דעות בפוסקים), מכל מקום יש להעיר שהסברא הפשוטה בפוסקים היא שהגעלה כן מועילה, ורק שלמעשה הרבה מחמירים בזה. וע"כ כאשר מדובר על הכשרת מטבחים - יש הרבה יותר מקום להקל.

36 משנה ברורה סי' תנא ס"ק קסג. 'הכשרות' שם ע' קא.

37 שו"ת אגרות משה חיו"ד כ"ב סי' מו, הובא בפשטות בספר 'הכשרות' שם [אעפ"כ שיש לדון בסברות שכתב, עיין שם בדבריו].

38 ראה המצוין בפסקי תשובות סי' תנא ס"ק סב.

39 רמב"ם הל' מאכלות אסורות פי"ז ה"ג.

40 הובא גם בקיצור שו"ע, ועוד.

אמנם המציאות כיום אינה אחידה, שכן במקומות רבים משתמשים בשומן מן הצומח שאין בו חשש איסור, או בתהליכי ייצור הכרוכים בחום גבוה שיש בו כדי להכשיר את הכלי.

למעשה, קיימות דעות שונות בפרטי הדברים. להלן ההנחיות המקובלות בבד"ץ העדה החרדית⁴¹:

(1) כלי אלומיניום, כלי כסף ושאר כלי מתכת חדשים: נוהגים להגעילם, מלבד כלים שיש עליהם הכשר המעיד שאין צורך בכך.

(2) כלי מתכת בציפוי אמאיל, טפלון⁴² או קרמי: אינם טעונים הגעלה, וכן תבניות אפייה מחומרים אלו.

(3) כלי אלומיניום חד-פעמיים ורדידי אלומיניום: יש לרוכשם עם הכשר. כאשר נקנו ללא הכשר, יש להכשירם בחום גבוה (ליבון קל) או לפחות ע"י עירוי מים רותחים.

(4) כלי פלסטיק וניילון: אין בהם חשש זה ואינם טעונים הגעלה.

41 מדריך לפסח, תחילת פ"ד.

42 לגבי טפלון: הגרמי"ל לנדא ע"ה החמיר בזה, משום שסבר שהחום שאליו מגיעים הכלים בתהליך הייצור אינו מספיק כדי להחשיבו כהכשרה. לעומת זאת, בבד"ץ העדה החרדית כתבו שלאחר בדיקת המציאות התברר שבדרך כלל החום אכן מגיע לרמה המספיקה להכשרה.

ולמעשה, נראה שיש לסמוך על דבריהם, בפרט שכל ההכשרה של כלים חדשים אינה מעיקר הדין אלא בגדר חומרא.

פרק ג

חלבי ובשרי

הנושאים בחלק זה

- ◆ חלב עכו"ם בימינו
- ◆ ההבדל בין ההכשרים המהודרים ביחס לחליבה הנעשית ע"י גוי
- ◆ האם שתיית חלב ישראל מוסיפה חיזוק באמונה
- ◆ שחיטת ליובאוויטש
- ◆ 'חלק' לפי חב"ד

א | מה היחס שלנו ל'חלב עכו"ם' בימינו - שהחשש לעירוב חלב טמא הוא נמוך מאד?

תשובה: בנוגע לנושא של 'חלב עכו"ם' זכינו לכמה וכמה מכתבים של הרבי⁴³, שבהם נתבארה החומרה הגדולה שבדבר, עד כדי כך שהוא מעורר ספיקות באמונה ר"ל.

לעת עתה לא ראיתי התייחסות מפורשת של הרבי על ההיתר של האגרות משה⁴⁴ להקל בזה מחמת שהמדינה אוסרת לערב. אבל מפשטות המכתבים נראה בבירור שמדובר גם על מדינות בהן יש חוק זה, ואעפ"כ מחמירים בזה ביותר⁴⁵.

[אמנם עדיין יש לדון בדברים - ראה הערה⁴⁶].

יתירה מזו מצינו באגרות קודש⁴⁷ שצריך להקפיד שלא להשתמש בכלים שבשלוח בהם חלב עכו"ם. ואף שדבר זה מפורש ברמ"א⁴⁸, הנה לאור האמור יש ללמוד

43 ראה בשלושת המכתבים המובאים ב'שולחן מנחם' (ח"ד ע' יח ובהערה א שם).

44 י"ד ח"א סי' מו.

אגב, בשנים האחרונות התפרסמה תשובה נוספת שלו, ובה כתב שוב שאינו מקל בזה לכתחלה ולא כתב זאת אלא מחמת הצורך הגדול שבדבר.

45 והחילוק הפשוט בין הדברים הוא, שהרבה פוסקים נקטו כי 'חלב עכו"ם' איסורו הוא על הגברא בלבד מחמת החשש, ולכך במקרה שגם מצד המציאות אין חשש - יש להקל (וכפי שכתב בזה הרב אלקנה ממגדל העמק). מה שאין כן לדין האיסור הוא גם מצד החפצא. וכפי שמתבאר גם בתשובת הצ"צ ע"פ נגלה. לכך גם במקרה שנוכל לוודא זאת - אין הכרח שנוכל להקל. ודוק.

46 לאידך, אולי יש להוכיח כי לדעת הרבי אין לקרוא לזה איסור גמור, מהמובא ב'כפר חב"ד' (גליון 1077 ע' 45) שהרבי הורה לכשרות OK שיתנו כשרות לחלב 'רגיל' [לכאורה הכוונה - שלא היה יהודי נוכח בחליבה, וסומכים על ההיתר האמור], כיון שאם הם לא יעשו זאת - יתכן שלא יהיו אחרים שיעשו זאת (ע"כ).

והנה, באם לדעת הרבי החלב מוגדר כ'חלב עכו"ם' ממש - לכאורה אין מקום לתת על כך הכשר, מכל הבחינות. אלא משמע שאינו מוגדר כך בצורה חד משמעית.

מלבד זאת שדעת האגרות משה ועוד כמה פוסקים להקל בזה, ויתכן שהרבי לא חלק על דבריהם לחלוטין על פי הלכה, אלא רק שלמעשה יש להחמיר בזה.

ומכל מקום אין כל זה סותר את האמור בפנים לא לתת זאת לאדם שנוהג בכך היתר, כיון שסוף כל סוף עדיין אנו טוענים שיש בכך חשש איסור, ורק שהאיסור אינו ודאי (ויש לעיין עוד בכללים בזה. ודוק) וזה שונה מנתינת הכשר, ששם כל המטרה היא להצילם מאיסורים אחרים [אף שכמובן יש מקום לחלק גם להיפך].

47 ח"ג ע' שסו.

48 י"ד סי' קטו ס"א.

משם כי גם במקרה בו יש מתירים מחמת החוק, אעפ"כ לדין יש להחמיר אף בכלים.

לאור האמור יש לומר גם כמה השלכות הלכתיות, ולדוגמא: במידה ואנו מתייחסים לזה כדבר אסור, בנוסף לזה שיש לנו להקפיד גם על הכלים (וכנ"ל) - יש להימנע גם מלתת לאחרים דבר זה, כיון שאיננו מתייחסים לזה כחומרא בעלמא. וכפי שנתבאר בקובץ הקודם היסוד לזה.

לסיכום: לפי פסיקת חב"ד אין להקל בשום צורה בחלב שנחלב על ידי גוי, גם במדינות שהחוק אוסר לערב חלב שונה. ויש להחמיר בזה אף בכלים שבישלו בהם חלב כזה, ואף לא לתת מוצר כזה ליהודי שאוכל זאת⁴⁹.

ב | האם זה נכון שכל ההכשרים בארץ הקודש מלבד העדה החרדית והרב לנדא סומכים על מצלמות לעניין חלב נכרי??

תשובה: הדבר אינו מדויק כלל. המציאות בארץ⁵⁰ היא שבעלי הרפת הם יהודים, והסכמת הפוסקים⁵¹ היא שאין להחשיבם לעניין זה כגויים ח"ו. אלא החשש הוא, שכאשר גוי חולב - אולי לא ניתן לומר שהגוי 'מירתת' (-פוחד) לערב חלב טמא מחמת הבעלים, שהרי הבעלים עצמו לא שומר כשרות לעת עתה. ונחלקו בזה הפוסקים (ציינו בהערה⁵²).

לפיכך, בכמה כשרויות מצרפים כמה גורמים: הבעלות היהודית, מצלמות הפועלות ברציפות, וכן משגיח הנכנס ללא תיאום מראש מספר פעמים, באופן

49 אף שלא נגדיר זאת כ'חלב עכו"ם' ממש ר"ל - עיין בהערה 24.

50 לעומת זאת בחו"ל שהבעלים אינם יהודיים - אכן לא סומכים על מצלמות ושולחים יהודי שיראה את החליבה בפועל ממש.

51 למרות שיש שהחמירו בזה (כגון השבילי דוד), ועל דרך שמחמירים לעניין 'סתם יינם', ולכתחילה אף לעניין 'בישול עכו"ם' וכדומה.

52 שלש שיטות כלליות בדבר (הובאו כולן בקונטרס 'חלב ישראל כהלכות'): א. הרב אלישיב סבר שניתן לסמוך על כך לכתחילה (הובא בקובץ 'הליכות שדה'), ועל דרך זה הרב וואזנר התיר להשתמש - לפחות בדיעבד (ח"ט ס"י קסה). ב. המנחת יצחק סבר שאין לסמוך על כך, ואפילו אין לכתוב על כך שזה 'מהדרין' (ח"ט ס"י כה). ג. הרב שטרנבוך כתב לנקוט שדינו כ'חלב עכו"ם' ממש (תשובות והנהגות ח"א ס"י תפ).

ראה גם 'פסקים ותשובות' יר"ד ס"י קטו ס"ק ג.

שיש לו דין של 'יוצא ונכנס' המועיל על פי הלכה⁵³. ובנוגע לחליבות שנעשו בשבת, הם מצרפים את בדיקת המצלמות לאחר השבת.

בשונה מכך העדה החרדית והרב לנדא אינם סומכים על המצלמות כלל, וכן מצריכים משגיח בכל חליבה. לכך הם לא משתמשים בחלב שנחלב בשבת כאשר הבעלים אינו שומר תומ"צ לעת עתה ולא הגיע נאמן כשרות מהאזור שהיה נוכח בחליבה⁵⁴.

מה פסיקת חב"ד בנושא? הנושא אינו מוסכם לחלוטין. יש מרבני חב"ד⁵⁵ הטוענים כי מצלמות אינן מספיקות אף לענייננו⁵⁶. אולם כמה מרבני חב"ד⁵⁷ הסוברים כי יש להקל בזה לכתחילה.

במסגרת זו לא נציג הכרעה בנושא, בפרט שהבנת דברי הצמח צדק (המצוינת בהערה) בסוגיה זו אינה מוסכמת, ויש מרבני חב"ד שפירשו את דבריו לכאן ויש שפירשו אותם לכאן. עוד זאת: ישנם במוצרי חלב פרטים נוספים שלא נזכר כאן [בפרט כשמדובר על מוצרים שעברו תהליכי עיבוד]. רק זאת נציין, כי גם למחמירים בנושא וצורכים רק בהכשר העדה החרדית או הרב לנדא - אין להתייחס בשום אופן להכשרים האחרים כחלב עכו"ם ח"ו, על כל המשתמע מכך⁵⁸.

53 ראה שו"ע ונו"כ - יו"ד סי' קטו ס"א.

54 בהכשר של הרב לנדא מקפידים אף על יותר מכך, אבל חלב בהכשר שלו לא ניתן כ"כ להשגה לכל אדם פרטי.

55 כגון הגה"ח הרב משה לייב לנדא ע"ה, וכמובן גם יבדחלט"א חתנו הרב י"י בלינוב ובנו הרב י"א לנדא שליט"א.

56 וזאת מחמת דברי הצמח צדק (שו"ת יורה סי' עו) שיש טעמים נוספים לאיסור זה, ולכך לא יועיל לדעת שהוא לא עירב, כגון ע"י מצלמות.

57 כגון הגה"ח הרב מ"ש אבישיד שליט"א. וראה בתשובת הגה"ח הרב י"י ברוין שליט"א (ב'אתרא דרב') שהביא צדדים לכאן ולכאן.

ובנוגע למובא בהערה הקודמת - לדבריהם בענייננו די בכך שיהא 'מירתת' בפועל, וזאת נעשה כאשר יודע שעוברים על המצלמות ובודקים אותן (והביאו ראיה לדברים מכמה סוגיות).

58 ע"ד המובא להלן (שאלה 18) לעניין כלים שבשלו בהם בשר כשר שאיננו נוהגים לאכלו.

ג | האם שתיית 'חלב ישראל' מוסיפה חיזוק באמונה? כלומר, שיש עניין להקפיד לשתות זאת?

תשובה: מצינו באגרות קודש⁵⁹: "סיפור הידוע מרבותינו נשיאינו, איך שחלב ישראל דווקא נוגע לחיזוק האמונה, וחלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו, מביא ח"ו לספיקות באמונה".

יש שהבינו מתוכן המכתב ששתיית חלב ישראל בפועל היא הגורמת לחיזוק האמונה, ויש עניין לשתות זאת. על דרך שאכילת מצה גורמת לחיזוק האמונה...⁶⁰.

אבל די ברור שלא זה הפירוש במכתב. אלא הכוונה היא שההקפדה לשתות דווקא חלב ישראל ולא חלב עכו"ם היא הגורמת לחיזוק האמונה. כלומר, אין המדובר על מעלה בשתיית 'חלב ישראל' בפועל, אלא על כך שמקפידים שלא לשתות שום חלב שאינו בכלל זה.

59 חכ"ב ע' קלב.

60 כמבואר ב'דרך מצוותיך' בארוכה.

ד | 'שחיטת ליובאוויטש'

- שאלות: 1. האם זה נכון שאין תקנה כזו לאכול דווקא 'שחיטת ליובאוויטש' ?
- הרוצה להדר, ונמצא במקום שלא ניתן להשיג בו בשר שנשחט ע"י חסיד חב"ד, האם יש מקום להתמיר שלא לאכול בשר בהכשר מהודר אחר ?
- במידה ומחייבים את השוחט לשמוע שיעור תניא מידי יום למשך זמן (כפי שמצוי בפועל בהכשר מסוים) - האם ניתן להגדיר את הבשר כעומד בחומרא זו ?
- יש שמקפידים מאד לאכול רק 'שחיטת ליובאוויטש' ועד שנזהרים מכלים שבישלו בהם בשר בהכשר מהודר אחר. האם יש מקום להנהגתם או שזו חומרא של שטות ?

תשובה:

- ראשית כל יש להדגיש, שאין תקנה כזאת! כלומר, בשום מקום לא מצינו התייחסות מפורשת של אחד מהרביים שאין לאכול בשר שלא נשחט ע"י חסיד חב"ד.

יתירה מזו מצינו שכ"ק אדמו"ר מוהריי"ץ נ"ע וכן הרבי אכלו הרבה שנים שחיטה מהודרת שלא היתה של חסידי חב"ד.

לאור זאת, אף על פי שיש מעלה ב'שחיטת ליובאוויטש' (וכדלהלן), הנמצא במקום שלא ניתן [או שקשה] להשיג שם 'שחיטת ליובאוויטש' - צריך בהחלט להתיעץ עם הרב שלו האם להקפיד על כך. ובמידה והמסקנה היא להקל - צריך לעשות 'התרת נדרים'⁶¹.

61 מצו"ב מה שכתבתי ב'נושא שבועי' העוסק בחת"ת:

ע"פ המבואר באדה"ז (סי' רמט סי"ג; סי' תריט סט"ז) ע"פ שו"ע הב"י (יו"ד סי' ריד ס"א), שאם נהג מנהג טוב פעם אחת על דעת לנהוג לעולם, או שנהג ג' פעמים ללא תנאי מפורש - חל עליו נדר וצריך 'התרת נדרים'. אמנם יש לעיין מדברי המנחת שלמה (ח"א סי' צא, כ) שכתב שבדברים כגון אלו מועילה אמירת 'כל נדרי'. ויתירה מזו (שמעתי מהרה"ג עמרם שי' פריד) שבעצם הדברים מפורשים ברמ"א (שם, ועוד) שאמירת 'כל נדרי' מועילה לדברים שאינם נדר ממש.

והיה ניתן לומר שלכתחילה אכן יש להתנות שעושה זאת בלי נדר, אך בדיעבד ניתן לסמוך על ה'כל נדרי'. אמנם במקומות אחרים באגרות קודש (ראה ח"ד ע' תל; ח"ז ע' שכו) מפורש שאף בדיעבד צריך לעשות התרת נדרים. וכן בגוף הדברים יש לציין, שבאותו סימן עצמו שמדובר על 'כל נדרי' (סי' תריט ס"ב) מדובר (סט"ז) על אנשים שנהגו לעמוד.

ועל פי הנ"ל היה ניתן לומר שאכן למנהגנו צריך לעשות התרת נדרים על כל שינוי הנהגה טובה. אלא שקשה מאד לנהוג כן. רצ"ע.

• עם זאת, ידוע שישנה התייחסות מיוחדת של הרבי בנוגע למעלה של 'שחיטת ליובאוויטש', וזאת ב'יחידות' להגה"ח הרב יצחק הכהן הענדל ע"ה.

בתוכן הדברים יש כמה גרסאות, ולהלן נעתיק את המובא בספר 'ממלכת כהנים'⁶² לבנו - יבדלחט"א - הגה"ח הרב ישראל יוסף הכהן הענדל שליט"א:

הרב הענדל שאל את כ"ק אדמו"ר נשי"ד ב'יחידות' האם אפשר לצרף שו"ב מומחה חסיד אבל לא חסיד חב"ד לשחיטת ליובאוויטש, וע"ז ענה כ"ק אדמו"ר נשי"ד:

אם אתם מכירים אותו שהוא ירא שמים - הרי אתם יכולים לאכול משחיטתו, אבל לקרוא לזה 'שחיטת ליובאוויטש' אי אפשר, כי 'שחיטת ליובאוויטש' פירושה שהרבי מליובאוויטש אחראי על השחיטה, ומכיון ששו"ב צ"ל ירא שמים מרביים⁶³, והרמב"ם⁶⁴ אומר איך מגיעים ליראת שמים על ידי התבוננות בגדלות ה', ולכן על השו"ב ללמוד חסידות חב"ד דוקא. עד כאן. ועיין עוד בספר הנ"ל.

ולהוסיף, כי לפי עדות אחיו הגה"ח הרב ש"ז אליהו הכהן הנדל שליט"א המדובר היה על 'בודק פנים', כלומר הבודק המכניס את ידו לתוך גוף הבהמה על מנת לבדוק את הסרכות שעל הריאה.

לאור היחידות נראה לענ"ד בפשטות שאין די בכך שמחייבים את השוחט לשמוע כמה דקות שיעור, אלא צריך להיות לימוד 'אליבא דנפשיה', שמעצמו לומד חסידות על מנת שישפיע - ולו במעט - על יראת שמים בהנהגתו.

(עד כאן).

אבל באמת יש לעיין עוד בפרטי הדברים: בשו"ע יורה דעה מובאת מחלוקת לעניין הנהגה בטעות, דהיינו שהוא נהג בדבר מסוים כיון שחשב שהוא אסור, ואחר כך התברר לו שהוא מותר - והדין הוא שאין צריך התרה, ויש לעיין מהי ההגדרה של טעות. כגון שחשב שיש תקנה שאסור לאנ"ש לאכול זאת וכדומה...

62 שער בירורי הלכה ע' קסט (המ"מ דלהלן לקוחים גם מהספר הנ"ל).

63 רמ"א יו"ד סי' לט סי"ג, שו"ע אדה"ז סי' א ס"ק ב, ושו"ת אדה"ז סי' ט.

64 הל' יסודי התורה פ"ב ה"ב.

יש להעיר, שאין זה המקור היחידי, וגם במשך הדורות החסידים הקפידו שהשוחר יהיה יהודי חסידי שלומד חסידות⁶⁵. וראה בהרחבה רבה בכל נושא זה בקונטרס 'זובחת כאשר צויתך'⁶⁶.

- אבל: דבר פשוט הוא שההידור של 'שחיטת ליובאוויטש' אינו יכול לבוא על חשבון ההקפדות ההלכתיות שצריכות להיות בשחיטה, עם כל המשתמע מכך.
 - דבר נוסף: יש לדייק מתוכן ה'יחידות' האמורה, שאם מכירים את השוחרט - ניתן לאכול מהשחיטה, ורק שאי אפשר לקרוא לזה 'שחיטת ליובאוויטש'.
 - ובנוגע לכלים: בתשובה של אדמו"ר הזקן⁶⁷ הוא כותב בנוגע לתקנת ה'סכינים המלוטשים' [דבר שכיום כולם מקפידים עליו, אך בזמנו היה על כך ויכוח] ש"אם לפעמים מסובים בסעודת מצוה עם אנשי עירם חלילה לפרוש מהם להחזיקם כאוכלי נבלות ח"ו, הס מלהזכיר, ומעודי לא נזהרתי מהכלים אף מבני יומן". וכל שכן לעניין 'שחיטת ליובאוויטש' שודאי אין להחמיר בכלים וכל כיוצא בזה.
- ומכאן יש ללמוד אף לשאר השחיטות ובכלל לגבי שאר ההכשרים, אף אם אינם מהודרים כל כך, שאין צריך להחמיר לעניין הכלים, ואפילו אם הם בני יומם.
- לסיכום: א. יש עניין ב'שחיטת ליובאוויטש' אך אין תקנה כזו. ב. 'ליובאוויטש' פירושו שהשוחר מגדיר את עצמו כחסיד שלומד חסידות חב"ד אליבא דנפשיה, ולא שמוכרח לשמוע שיעור קצר בחסידות על מנת להיכנס להגדרה זו. ג. ברור ופשוט שהידור זה לא יכול לבוא על חשבון התנאים ההלכתיים הנדרשים על מנת שהכל יהא לכתחילה. ד. הנמצא במקום שקשה לו להשיג בשרי כזה - יתייעץ עם הרב שלו האם לעשות 'התרת נדרים' ולהקל בזה. ה. אין שום מקום להחמיר לעניין כלים שבושל בהם בשר שאינו 'שחיטת ליובאוויטש' ואפילו אם הם בני יומם.

65 הגה"ח הרב משה קורנווייץ שליט"א.

אמנם להעיר, שיש המחלקים בין שוחר חסידי לבין שוחר חב"ד, ולטענתם במשך הדורות לא הקפידו כ"כ שהשוחר יהיה חסיד חב"ד דווקא [אבל ב'יחידות' הנ"ל כן דובר על כך, עכ"פ לפי הגרסה המובאת בפנים].

66 תשורה י"ז סיון ה'תש"פ.

67 אגרת צה.

ה | האם לפי הפסיקה שלנו צריך להקפיד לאכול דווקא בשר 'חלק' ולא 'גלאט'?

תשובה: כידוע, בנוגע לנושא זה יש חילוק בין הספרדים לאשכנזים:

השולחן ערוך [שאחריו הולכים הספרדים] מחמיר שלא תהיה 'סרכא', כלומר, כעין קרום שומני שעולה בריאת בבהמה, אלא הבשר יהא ללא שום סרכא, ובשר כזה הוא הנקרא 'חלק', ואילו הרמ"א [שאחריו הולכים בענין זה הרבה מהאשכנזים]⁶⁸ מקל בזה, ובשר כזה הוא הנקרא 'גלאט'⁶⁹.

בנושא זה מצינו התייחסות מפורשת של אדמו"ר הזקן⁷⁰, ומשם עולה שמעיקר הדין אינו סובר בזה כדעת השו"ע, אלא מיקל בסרכות, אך לא בכל הסרכות⁷¹.

ולמעשה, חשוב להדגיש שיש גם חילוק בין ההכשרים בנוגע להגדרת 'חלק'. כלומר, מה שמוגדר בהכשר של הרב לנדא (ועוד) כ'חלק' לדעת האשכנזים - מוגדר בהכשרים אחרים כ'חלק' לדעת הספרדים...⁷².

לסיכום: אנ"ש אינם מחויבים להקפיד על 'חלק' כדעת הבית יוסף, אך צריך לוודא בהכשר שאוכלים שלפחות זה 'חלק' לדעת אדמו"ר הזקן. ודבר זה משתנה לפי ההכשרים.

68 אבל לא כולם. ראה הגהות הגר"א יו"ד שם. שו"ת תשובה מאהבה ח"ג ס' שכ. שו"ת חת"ס יו"ד ס' לט (שמחלק בין הסוגים).

המ"מ הנ"ל צוינו בשיעור של הגה"ח הרב יהודה לייב נחמנסון שליט"א העוסק בנושא זה, ראה שם באריכות.

69 יו"ד ס' לט ס"י.

70 ראה שו"ת אדה"ז סימנים יב-יד.

71 ובדומה לדברי החתם סופר שצוינו לעיל.

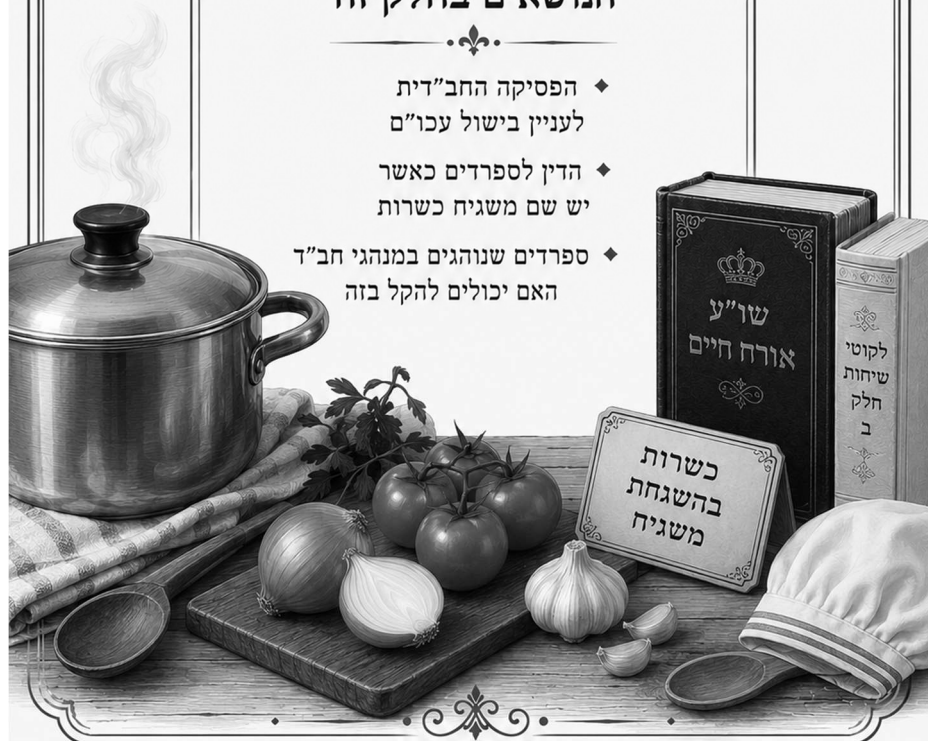
72 ולפי זה היה מקום לומר שאין שום מעלה בבשר 'חלק' בהכשר נמוך יותר על פני 'גלאט' שבהכשר מהודר. אך אין זה מדויק, כיון שה'גלאט' שבהכשר המהודר כולל אך ורק דברים שאינם כלולים ב'חלק' שלשיטתו, בשונה מה'חלק' של ההכשר השני, שכולל גם וגם, ואז יש מקום להחזיר מחמת 'ספק ספיקא'... ודוק.

פרק ד

בישול עכו"ם

הנושאים בחלק זה

- ♦ הפסיקה החב"דית לעניין בישול עכו"ם
- ♦ הדין לספרדים כאשר יש שם משגיח כשרות
- ♦ ספרדים שנוהגים במנהגי חב"ד האם יכולים להקל בזה

א | האם חסידי חב"ד צריכים להחמיר לעניין 'בישול עכו"ם' כדעת הבית יוסף?

להבנת הדברים, נקדים:

חז"ל אסרו לאכול מאכלים שהתבשלו על ידי גויים, וזהו הנקרא איסור 'בישול עכו"ם'⁷³.

לעניין החלק שצריך שדווקא יהודי יעשה אותו ישנו חילוק בין הפסיקה הספרדית לאשכנזית:

לפי השולחן ערוך נדרש דווקא שהיהודי יניח את הסיר על גבי האש, ואילו לפי הרמ"א מספיק שהיהודי הדליק את האש או חתה בה בלבד⁷⁴ [וכל שכן אם הניח את הסיר על גבי האש, שזה מספיק לדברי הכל, ולא צריך פעולה נוספת].

[ע"כ ההקדמה].

ולמעשה, אע"פ שיש מן הפוסקים שהחמירו גם לבני אשכנז לנהוג לכתחילה כדעת הבית יוסף⁷⁵, אבל למעשה אין חיוב בכך⁷⁶.

אמנם, אע"פ שהאדם הפרטי אינו מחויב [אם הוא אשכנזי] להקפיד כדעת הבית יוסף, אבל לבעלי המסעדות יש מעלה גדולה שיקפידו לעשות זאת באופן שיתאים לכולם, גם למחמירים⁷⁷.

73. פרטי איסור זה נתבארו בשו"ע יורה דעה סי' קיג.

74. שו"ע יו"ד סי' קיג ס"ז.

75. ראה באריכות בספר 'פסקים ותשובות' יו"ד שם.

76. וכן המנהג המקובל אצל האשכנזים.

77. הן בשביל הציבור שצריך להקפיד על כך מעיקר הדין, והן כדי שלא יהא נראה כאילו אנחנו מקלים בדבר שהרבה מחמירים בו. וק"ל.

ב | הקלה לספרדים במקרה שיש שם משגיח כשרות

שאלה: האם זה נכון שגם ספרדים יכולים להקל בסיר שהונח על גבי האש כאשר יש משגיח כשרות צמוד שנמצא כל הזמן במסעדה?

תשובה: בשו"ת יחיה דעת⁷⁸ הביא צדדים להקל בזה, וזאת בצירוף כמה טעמים. ייש שהביאו את דבריו במעט הסתייגות⁷⁹.

בנוסף יש שהתירו בתנור חשמלי, בו יש צירוף נוסף להקל⁸⁰.

ומכל מקום הדברים אינם פשוטים ומוסכמים, ואדרבה המעיין בדברי הבית יוסף יראה שמשמעות דבריו היא להחמיר בזה, וכפי שפירט הגה"ח הרב מיכאל שלמה אבישיד שליט"א⁸¹, ולכך ראוי להם להחמיר בזה ולא לסמוך על קולא זו כאשר אפשר לאכול במקום אחר [וכגון - כשנמצאים בארץ הקודש].

ג | ספרדים שנוהגים במנהגי חב"ד

שאלה: מה הדין לספרדיים שהתקרבו לחב"ד? האם יכולים להקל בזה?

נושא זה נתבאר באריכות רבה מאד ב'נושא שבועי' העוסק בשינוי מנהגים ופסיקות⁸², ושם הובא שינוי חילוק גדול בין מנהגים לבין פסיקה.

בענייננו הדבר ודאי מוגדר כפסיקה, ולכך אין לספרדי שהתקרב לחב"ד להקל בזה, אלא אם כן עבר לפסיקה חב"דית לגמרי - הן להחמיר והן להקל, שאז יכול להקל בכל זה ובדומה לו, ועיין שם באריכות.

78. ח"ה סי' נד. ראה גם הליכות עולם ח"ז ע' קכ.

79. ראה בספר הכשרות פי"ט סל"ה.

80. ראה שו"ת עטרת פז ח"ב סי' ב' ע' קד בשם הגר"צ אבא שאול ע"ה.

81. בתשובה קצרה שכתב כמענה לדין בנושא זה.

82. י"ל בשבוע פרשת יתרו תשפ"ד (גיליון מס' 169).

פרק ה

מוצרים ספציפיים

הנושאים בחלק זה

♦ דגים

♦ 'חדש' בחו"ל

♦ ייצור יין ביתי

♦ קפה

♦ שמן זית

א | אלו דגים ניתן לקנות אף ללא הכשר מהודר?

תשובה: ראשית צריך לבדוק האם הדג הגיע עם [לפחות] מעט עור מחובר שרואים עליו קשקש או בית קשקש, או שאין עור בכלל.

* כאשר אין על הדג עור בכלל - חובה שיהיה עליו הכשר מהודר, כיון שאז יש חובה מעיקר הדין שמשגיח יהיה נוכח מזמן הוצאת העור עד האריזה, יראה בעיניו שכל הדגים הנארוזים הם כשרים⁸³, ויחתום עם שתי חותמות (הולוגרמה)⁸⁴, מה שלעיתים עלול להתפספס ברמה כזו או אחרת.

* כאשר יש עור - החשש הנ"ל יורד, ואז יש לדון רק האם יש חשש תולעים-טפילים בדגים, וכדלהלן.

א) באופן כללי⁸⁵: בדגים שגדלים בברכות ובנהרות (לדוגמא: בורי, כסיף, קרפיון) - אין חשש טפילים בבשר הדג, בחלקם יש חשש בראש ובעור ובחלקם גם חשש זה לא קיים, ולכן בכל מקרה ניתן להוריד את העור והראש ואז להשתמש - בכל סוג שהוא⁸⁶.

ב) בדגים שגדלים בים הפתוח (לדוגמא: בקלה, סול, הרינג, מקרל) - בהרבה מהארצות יש גם חשש תולעי אניסקיס שנמצאות במעיים וגם עוברות לבשר הדג.

בהכשר העדה החרדית מצאו תחליפים לרוב הדגים, ולוקחים ממקומות נקיים יותר, למעט הרינג ומקרל שלא מצאו להם פתרון כללי⁸⁷, אבל ישנם מקומות

83. ראה גם שו"ע יו"ד סי' פג ס"ד.

84. ע"פ שו"ע יו"ד סי' קיח ס"א.

85. כתבנו "באופן כללי", כיון שהיו מקרים שמצאו טפילים גם בבשר דגי בריכה, ולכן במקרה שידוע על דג מסוים שהוא נגוע כעת באחוזים גבוהים - אכן יש לבדוק ספציפית ביחס אליו, אבל מלבד זאת כיון שמקרים כאלו אינם מצויים אין צורך לחוש להם, אפילו למחמירים.

86. בברכות דגים בארץ במקומות שההשגחה טובה מקפידים גם לבדוק לפני השיווק שהדגים לא נגועים.

87. ולהעיר מדעת הגרמי"ל לנדא ע"ה שכתב להקל בכל זה, והסתמך על 'מנהג ישראל' במשך דורות לאכול דגי הרינג, וכן כתב שמסתבר שתולעים אלו מגיעים מגוף הדג ולא מבחוץ.

אבל הרבה חלקו על דבריו, וגם יש טוענים שהמציאות שמסרו לו לא היתה מדויקת לחלוטין.

ספציפיים בירושלים בהם המשגיח עובר על הדגים אחד אחד ומוציא את התולעים⁸⁸.

ג) לגבי **סלמון**: ישנם דגים הגדלים בים הפתוח והם נגועים מאד בתולעי אניסקים, אבל במספר ארצות (נורבגיה, סקוטלנד, צ'ילה) הדגים גדלים במקומות מיוחדים ואוכלים מזון מיוחד שאין בו תולעים כך שנקיים מאניסקים, ורק נגועים בראש ובעור בכינת סלמון היורדת בשפשוף קל.

בסלמון פילה קפוא יש חשש **נוסף**, מכיון שמזריקים להם מים ופוספטים, ויתכן שיזריקו צבע עם גליצרין שעלול להיות מן החי. ואף על פי שיש הסוברים שאין לחשוש לכך כיון שזה רק 'ספק ספיקא' [האם שמו גליצרין, ואם כן - האם הוא מן החי], מכל מקום **לכתחילה** מומלץ לקנות סלמון מהכשר מהודר מאד שמוודא זאת.

בסלמון שלם או סטייק עם עצם אין חשש להזרקות, ואם הוא מהגידולים המיוחדים אין צורך בכשרות אלא רק לנקות את הראש והעור מכינת סלמון.

בסלמון (שבאמת) טרי אין חשש להזרקות ובארץ כולו מגיע מנורבגיה ואין צורך בכשרות.

ד) אמנון מסין עם עור אינו צריך כשרות **לימות השנה הרגילים**⁸⁹.

לגבי שאר הדגים ניתן לראות פירוט בטבלת מדריך הבד"ץ של העדה החרדית (חלק ב' עמוד 13 ואילך).

88. אבל הם מוכרים גם דגים מהסוג הנ"ל שלא עברו בדיקה כזו, וזאת בהסתמך על כמה וכמה צירופים, חלקם שהדגים שהם מוכרים הם בחזקת נקיים יותר, וכן מקלים מחמת שלא מצאו שום תחליף פשוט יותר.

כמובן שהרוצה להדר לפי כל השיטות - יקנה רק דג שעבר בדיקה יסודית מהסוג הנ"ל, ולא יסתפק בהכשר בלבד שנמצא על האריזה.

89. אבל לגבי פסח - בדגים קפואים (בכלל) מזריקים מים עם פוספטים שיש בהם חשש קטניות לפסח, ולכן לפסח צריך כשרות מהודרת.

ב | האם יש עניין להחמיר באיסור 'חדש' בחו"ל?

[הקדמה קצרה:] התורה⁹⁰ אסרה לאכול כל מוצר שנעשה מתבואה חדשה [של השנה החדשה] לפני הקרבת העומר בט"ז בניסן. גם כיום שבית המקדש חרב בעוונותינו - האיסור קיים מהתורה, והוא מסתלק כאשר נגמר יום ט"ז בניסן⁹¹.

נחלקו המפרשים האם איסור זה נוהג גם בחו"ל, ובוה עוסק הסעיף הבא.

התשובה למסקנה: נראה שמותר לכתחילה.

הרחבת הדברים:

אדמו"ר הזקן⁹² כתב שאף על פי שהמנהג להקל באכילת 'חדש' בחו"ל, "אבל כל בעל נפש לא יסמוך על המתירים הללו, ויחמיר לעצמו בכל מה שאפשר לו כהסכמת רוב הראשונים והאחרונים שהחדש נוהג מן התורה אף בחו"ל ובשל נכרים, כי כן עיקר".

אבל בשיחה של הרבי מאחרון של פסח תש"מ⁹³ מובא שלא נהגו כלל וכלל להזהר בזה, ומזכיר שם שבכל בורו פארק ווילאמסבורג לא מצינו אחד שנוזהר בזה, ומשמעות הדברים שם היא שהדבר מותר לכתחילה ואין צריך להחמיר בזה⁹⁴.

כמו כן ידוע שמנהג הרבי בעצמו שלא להקפיד כלל וכלל על 'חדש' בחו"ל.

ויש מרבני חב"ד⁹⁵ הטוענים שאין כוונת הדברים בשיחה שאכן יש לנהוג כך לכתחילה, אלא הכוונה היא רק ללמד זכות על הנוהגים כן. ומהנהגת הרבי כתבו שאין ללמוד ראייה, וזאת ע"פ המובא בשם אדה"צ⁹⁶ שאין ללמוד דיני איסור והיתר מאכילת צדיקים

90. ויקרא כג, יד.

91. אדה"צ סי' תפט סכ"ט.

92. שם ס"ל.

93. שיחות קודש שם ע' 747 ואילך (המסקנה להיתר - בעמוד 750).

[ועיין גם בשו"ת אדה"צ סי' ו, ובצ"צ יר"ד סי' ר בשמו].

94. ולהעיר מהחידוש שבדברים, אדה"צ כותב שהעיקר הוא כדעה האוסרת ואעפ"כ למעשה לא נהגו להחמיר בזה כלל (!). אמנם מצינו בדומה לזה בכמה מקומות (לדוגמא: בסי' קו ס"ב נתבאר שהעיקר הוא שנשים חייבות בשתי תפילות, ואעפ"כ רוב הנשים נהגו לצאת י"ח ע"י בקשה (אף שהדבר אינו דומה לחלוטין, כיון ששם עדיין הפסיקה היא להחמיר להתפלל שתי תפילות - למעט זמני עומס וחירום - בשונה מכאן שמהשיחה שבפנים נראה שאין צורך להחמיר, וכדלהלן)).

95. כגון הגה"ח הרב י"ש גינזבורג שליט"א (ב'התקשרות' כו"כ שנים, לדוגמא בגליון תרי"ב).

96. מאה שערים ע' 78. וראה מגדל עז ע' שעה.

אמיתיים, כיון שיתכן שיש להם סיבות רוחניות משלהם. ועוד הוסיפו שיש מקום להחמיר בזה יותר כאשר מדובר על יכול חו"ל שהגיע לארץ.

אמנם באמת הדברים צריכים עיון, כיון שמשמעות הדברים בשיחה [ובאריכות] היא שאין צורך לחוש לכך כלל, ולכן אף ללא הנהגת הרבי היינו נוטים להקל ולפרש שאין בכך איסור כלל, וכ"ש כאשר מצטרפת לכך הנהגת הרבי. וכן דעת הגה"ח הרב יצחק אייזיק לנדא שליט"א⁹⁷, ועוד.

וכן נראה עיקר.

ג | כאשר מייצרים יין ביתי - על אלו דברים צריכים להקפיד?

תשובה: כאשר קונים יין יש לברר את הפרטים הבאים: (א) שהפרישו תרומות ומעשרות כדין לאחר גמר מלאכתן של הענבים. (ב) שאין חשש של ערלה. (ג) שאין חשש של 'כלאי הכרם'. (ד) שלא נגע גוי ביין [וראה הערה⁹⁸]. (ה) שלא נכנסו חרקים ליין.

[כאשר מייצרים בחו"ל - אין בעיה של תרומות ומעשרות, וגם בערלה אין איסור כל עוד לא ידוע בוודאות שהעצים הם עצי ערלה⁹⁹].

בשביל הבעיה האחרונה יש לסנן את המשקה במסננת של 140 מ"מ, וזה סינון מהודר ביותר לעניין זה.

עוד חשוב להדגיש: כאשר הענבים לא גדלו ברשות הפרטית של עושה היין, אלא הוא קונה זאת ממקום אחר, יש לוודא שיש משגיח שמכיר את הכרם, ואת

97. ולהעיר, שלפני הרבה שנים היו שערערו עליו שמכשיר (בהכשר שלו, שכבר אז התנהל תחת ידו) חטים מאוקראינה שיש בהן איסור 'חדש', והוא הוכיח שהדברים אינם עומדים כלל במבחן המציאות. וכל הנ"ל הוא לעניין ההכשר שלו, בו הוא מקפיד שיעמוד לפי כל הדעות [בענייננו - גם לפי האוסרים 'חדש' בחו"ל]. אמנם לדין - אנ"ש הוא מורה שאין בכך חשש כלל.

98 יש להעיר שיש הסוברים שיש להקפיד גם על ראיית גוי - שגוי לא יראה את היין (דרכי תשובה יו"ד סי' קכג ס"ק ב. ועוד), וכן מובא על פי קבלה (בשל"ה הק' ועוד), וכן לכאורה מנהג הרבי [אם כי יש המחלקים בין סתם יין ליין של מצוה וכו']. אבל למעשה רוב הכשרויות - גם המהודרות ביותר - לא מקפידות בצורה מוחלטת על זה.

99 ראה שו"ע יו"ד סי' רצד סעי' ט-י.

העצים וכדומה. כי מעבר לתרומות ומעשרות צריכים לבדוק שאין בעיות של ערלה בהרכבות והברכות.

ד | האם מותר לקנות קפה ללא כשרות? ומה הדין במכונת קפה?

תשובה: א. קפה שהוא עשוי מ-100% פולי קפה ללא תוספות - אין בו בעיית כשרות, אפילו בקפה נמס¹⁰⁰, וכל שכן קפה שחור.

ב. בנוגע למכונות קפה: כמובן שאין חשש מצד הקפה או הסוכר, אלא מצד החלב - אם הוא 'חלב עכו"ם'. זאת כיון שלעיתים אין הפרדה גמורה בין התאים, ויתכן שיש אדים וכדומה מהתא החלבי שמגיעים לתאים של הקפה והסוכר. וזה תלוי בכל מכונה לגופה.

אך במקרה שהחלב הוא עם הכשר ורק שאינו הכשר מהודר¹⁰¹ - ניתן להקל ולא לחשוש לכך [כמובן - כאשר קונים ללא חלב, או שמוסיפים בנפרד חלב מהודר לחלוטין].

ה | האם חייבים להקפיד על הכשר מהודר בשמן זית טהור?

תשובה: בעיקרון חכמים לא גזרו איסור על שמן זית של גויים¹⁰², אך ודאי שדין זה תלוי לפי הזמן והמקום, וכפי שכתוב בפוסקים¹⁰³. ולמעשה כיום, מלבד הצורך בהפרשת תרומות ומעשרות ואיסור ערלה [שבעיות אלו אינן קיימות כל

100 המפעל הבעייתי של קפה הוא של מותג Dulce gusto -

כל הסוגים בשם זה (של נסטלה) מברזיל. וגם מפעל Mukata בפולין.

בכל שאר המפעלים שבכל העולם - לא ידוע לנו על בעיות.

101 עיין לעיל שאלה 16.

102 שו"ע יו"ד סי' קיד ס"ז. עין עבודה זרה לה, ב.

103 כף החיים יו"ד שם ס"ק לג.

כך בחו"ל¹⁰⁴], יש חשש לזיופים עם תוספות, ובפרט לאחרונה שמחירי השמן בעולם עלו מאד.

אבל למעשה יש לחלק: בארץ ישראל צריך כשרות מהודרת מחמת החשש של מצוות התלויות בארץ. אבל בחו"ל צריך רק כשרות אמינה לוודא שאין זיופים וכדומה¹⁰⁵.

במקרה שמגיע מהארץ מיבול נכרי - אם גמר המלאכה נעשה על ידי נכרי - הוא פטור מתרומות ומעשרות¹⁰⁶, ובנוגע לערלה יש הסוברים שניתן להקל כאשר אחוזי הערלה נמוכים¹⁰⁷.

104 תרומות ומעשרות - לחלוטין, וערלה - במקרה שאין ידוע על כך (וכדלעיל לעניין יין).

105 ובנוגע לשמן זית 'אקסטרה וירג'ין' המגיע מספרד ידוע ממומחים שהוא בסדר גמור, ובעיקרון אין צריך אפילו הכשר אמין.

106 ראה שו"ת אבקת רוכל סי' כב וכג, ובכמה מקומות.

ויתירה מזו, לפי כמה דעות הבית יוסף עשה חרם על המעשר מיבול של נכרי (עיין בהסכמה של הרב יצחק יוסף שליט"א לספר 'שמירת השמיטה').

107 לפי הדין שערלה בטלה במאתיים (ערלה פ"ב מ"א).

בנושא זה דנו הרבה מהפוסקים האחרונים, ראה לדוגמא שו"ת מנחת יצחק, ח"ז סי' צו; שו"ת יביע אומר, ח"ו יו"ד סי' כד.

פרק ו

מאכלים ומשקים האסורים משום סכנה

הנושאים בחלק זה

- ◆ מאכלים שהיו מונחים
תחת המיטה
- ◆ ביצה, בצל או שום
שהיו מגולים בלילה
- ◆ מים שלנו בכלי מתכות

א | מאכלים ומשקים שהיו מונחים תחת המיטה

כותב אדמו"ר הזקן בשולחן ערוך¹⁰⁸ :

לא יתן תבשיל או שאר אכלין ומשקין¹⁰⁹ תחת המטה, מפני שרוח רעה שורה עליהם, אפילו אם מחפים בכלי ברזל.

ויש לעיין במספר פרטים שלא נתפרשו כאן :

1. האם האיסור קיים רק כאשר ישנו על גבי המאכל, או גם במקרה שלא ישנו עליו?

2. במידה והניחו - האם נאסר גם בדיעבד?

3. האם מותר להניח דברים שאינם מאכל כלל אך נכנסים לפה [כגון משחת שיניים]?

בכל נושאים אלו יש כמה וכמה מחלוקות בין הפוסקים וכן בין רבני חב"ד¹¹⁰, ויש לעיין כיצד הפסק למעשה לפי מנהגנו.

ויש להעיר בכל זה מהמכתב של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע¹¹¹, בו שאל את הרה"ח ר' יעקב מרדכי מפאלטאווא לעניין טבק שהיה מונח תחת המיטה, האם נאסר כדין אוכל, או שאין דינו כאוכל. ואף שלא זכינו למכתב התשובה של הרב הנ"ל, אך גם מגוף השאלה ניתן ללמוד לכאורה כמה וכמה הלכות.

[לשון המכתב - בהערה¹¹²].

108. חושן משפט, הלכות שמירת גוף ונפש ובל תשחית, ס"ז.

109. הטעם שנוקט לשון ארוכה זו ולא כותב מלכתחילה שהאיסור הוא בכל מיני מאכל ומשקה - נתבאר ב'תשושה' ח"ב ע' 66 הע' 2 באריכות, עיין שם.

110. הכל צוין ב'נושא שבועי' שי"ל לקראת כ' מרחשון, ולכן לא הארכנו כאן.

111. אגרות קודש שלו ח"א ע' שיז ואילך.

112. "יש לי שאלה קטנה ורצוני אשר כבודו יפסוק אותה. בבואנו מהדאציע אל העיר העמידו תיבה עם טאבאק... תחת המטה על שעה קלה. אם אין בזה חשש לפי שאמרו ז"ל אוכלין ומשקין ואפשר אינו שייך על דברים אחרים, וגם שלא ישנתי עוד על המטה כשהעמידו אותה פה, ובההובלה מהדאציע פרקו אותה, או אינו כדאי לעשן הטאבאק מפני שמכל מקום נקרא שתיות טיטון. וגם איזה מיץ יוצא מהטאבאק הנקרא ניקאטין כידוע. ואם כי אינו דומה לטיי ששם רוצים בהמוהל היוצא ממנו מה שאין כן בטאבאק. ומה שפרקו והעמידו אותה - אפשר אין זה דבר".

1. מתוכן המכתב נראה כי יש לאסור אף ללא שינה, שהרי הסברא שכותב שם להתיר היא - שמעולם לא ישנו על המיטה [לאחר פירוקה והרכבתה] ולכן לא חל עליה שם 'מיטה', משמע שאינו מתחשב עם הסברא שלא ישנו בפועל בזמן שהמאכל היה מונח.

2. משמע שיש להחמיר אף לעניין דיעבד, שהרי הוא שואל את הרב מה הדין בדיעבד. ונראה שהשאלה היא הלכתית (ולא ממידת חסידות).

3. מסוף המכתב משמע קצת שלא אסרו אלא מאכלים ומשקים ולא דברים אחרים (ראה הערה¹¹³) - גם אם נכנסים לפה (וראה הערה¹¹⁴). לאידך, לגבי סיגירות יש מקום לעיין, שהרי זה לא נקרא בשם "שתייה", אך לאידך יש בה ניקוטין. ונראה יותר שאין להחמיר בזה, בפרט בדיעבד.

ועל כן לעניין מעשה יש להחמיר במאכלים ומשקים ממש שלא להניחם אפילו לרגע אחד תחת המיטה, ואפילו בדיעבד יש להחמיר. אמנם במקרה של הפסד מרובה יש מקום לשאול רב, כיון שיש מרבני חב"ד שנוטים להקל יותר בזה - עיין בהערה¹¹⁵.

113. בתחילת המכתב מסתפק ("אפשר") האם האיסור קיים רק במאכל ומשקה ולא בדברים אחרים, ויש שהבינו שכל המשך המכתב הוא רק לפי צד זה, אך אליבא דאמת לא נפשט הספק. אבל מהמשך המכתב כן משמע לכאורה שנוטה יותר לצד זה. ולהעיר מהמובא בד"ה לכה דודי תשי"ד (הערה 11), דברי כ"ק אדמו"ר מוהריי"ץ לאביו כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע: "מה שאצלך בדרך אפשר נעשה אצלי דבר ודאי".

114. שמעתי מהגרמ"ש אשכנזי ע"ה שיש להחמיר במשחת שיניים. ויש מקום להסביר זאת לפי הידוע שכיום יש בזה טעם, ויש שאף חוששים בזה לכשרות מעיקר הדין [ראה פסקים ותשובות יו"ד (קח, ח) שכתב כך בפשטות, אבל ממומחים לכשרות הבנתי שלמעשה הפסיקה אינה כך, אלא זו חומרא]. ומכל מקום לענין דיעבד נראה שאין להחמיר בזה.

יתירה מזו: גם לפי הדעות שצריך כשרות מעיקר הדין - לא מסתבר שייחשב מחמת כך כאוכל. וכפי שמצינו בהל' טומאת אוכלין, שגם דברים שיש להם טעם וניתן לאוכלם - עדיין אין זה גורם שייחשבו כאוכל (הערת הרה"ח ר' יצחק דוד שי' פישר).

115. אמנם יש להעיר על כל הנ"ל, שיש שמועה שהרבי הרש"ב הורה להיפך ממש (!) שאין לאסור אלא אם ישנו על המיטה בזמן שהמאכל היה מונח (שמועות וסיפורים (שכך אמר בשם הצמח צדק (!), קובץ העו"ב כפר חב"ד שכך שמע ממנו הגר"י לנדא ע"ה). כמו כן ישנם הסוברים שבדיעבד המאכל מותר באכילה, ואת האמור במכתב הנ"ל מבארים, שזאת חומרא של הרבי הרש"ב עצמו ואינה הוראה לרבים.

ולכאורה הדברים קשים: אם זו חומרא שהחמיר על עצמו - מדוע שלח את השאלה לרב? ! ובכלל קשה להקל על סמך שמועה [גם אם היא מבוססת] מול מכתב ממנו נראה אחרת.

ב | ביצה, בצל או שום שהיו מגולים בלילה

לשון אדמו"ר הזקן¹¹⁶ :

וְלֹא יֵאָכֵל שׁוּם קֶלּוֹף אוֹ בָּצֵל קֶלּוֹף אוֹ בִּיצָה קֶלּוֹפָה שֶׁעָבַר עֲלֵיהֶם הַלֵּילָה, מִפְּנֵי שְׁרוּחַ רָעָה שׁוֹרָה עֲלֵיהֶם אֲפִלּוּ הֵם צְרוּרִים בְּבִגְד וְחֲתוּמִים. וְאִם שִׁיר בָּהֶם עֲקָרָם, וְהוּא הַטָּעַר שֶׁבְּרָאשׁ הַשּׁוּם וְהַבָּצֵל, אוֹ מַעֲט קִלְפָתָם - מִתְּרִים.

להלן יתבארו בעיקר הפרטים הבאים :

1. האם 'בצל' כולל בתוכו גם בצל ירוק?

2. האם דין זה מוסכם על כולם, או שיש בו חומרא מיוחדת בחב"ד?

3. האם זה משנה האם משייר את השערות או את הצד השני?

4. מה יסוד ההיתר להוסיף למאכל מלח או סוכר וכדומה?

5. האם ניתן לקנות ולהשתמש בשום הקלוף הנמכר כיום (גם בהכשר העדה החרדית)?

וכפי שנפרט.

1. בנוגע לבצל ירוק יש דעות שונות באחרונים האם יש להחמיר בו כדין 'בצל', וכפי שליקטו כמה מרבני זמננו¹¹⁷.

ולכאורה, הסברא הפשוטה היא שאין זה נכלל ב'בצל' כיון שהוא מין אחר לחלוטין, ומה בכך שנקרא שמו בצל.

ועל כן בדיעבד ודאי שהמיקל יש לו על מי לסמוך, אבל לכתחילה עדיין יש מקום להחמיר.

ויש שטענו שאולי גם פרט זה גופא השתנה מחמת התשובה שקיבל מהרב, שבה התווסף מידע שלא היה ידוע קודם... אבל מובן שכ"ז השערות בעלמא, שהרי בגוף השאלה לא נזכר מאומה מזה.

116. שם (חושן משפט הלכות שמירת גוף ונפש ס"ז) - המשך ההלכה שבתחילת הפרק.

117. דעת בעל שבט הלוי, וכן מובא בשם החזו"א שאין בכך חשש. לאידך, בספר גם אני אודך מובא בשם הגר"ח קנייבסקי שהחמיר בזה וכן כתבו עוד כמה מהאחרונים.

2. ההלכה האמורה לא מופיעה כלל בשולחן ערוך הבית יוסף¹¹⁸ ! ולכך יש מן הפוסקים הסוברים שלדעתו אין חובה להקפיד על כך, ועל כל פנים בדיעבד כתבו להקל¹¹⁹.

בחלק מן ההכשרים (הפחות מהודרים) מסתמכים על קולא זו ומאשרים מן המאכלים הנזכרים שלנו בלילה. אבל אדמו"ר הזקן הביא דין זה בפשטות. אמנם ראה הערה¹²⁰.

3. מדברי אדמו"ר הזקן המובאים לעיל מתבאר כי אין חובה להשאיר דווקא את השערות, אלא די גם בצד השני, שהרי ודאי אינו גרוע מן הקליפה שמועילה.

4. כתב בכף החיים¹²¹, שכיון שהסכנה היא 'סגולית' [דהיינו - רוחנית (מיסטית)], ולא פיזית] אין לך בו אלא חידושו, ולכן אין לאסור אלא את הדברים כפי שהם, ולא כשמעורבים בדבר אחר.

ועל פי זה התפשט המנהג בריבוי מקומות להקל בכל תערובת שמוסיפים, אפילו אם זה מלח, סוכר או שמן וכדומה כדי להחשיב זאת כתערובת שאין בה סכנה.

אבל יש להעיר על הדברים: שמא היתר זה קיים רק כאשר אין שמו של המאכל עליו, וכגון כאשר מעורב בסלט. אבל כאשר הוסיפו לו תבלין שרק מטעים את טעמו - מנא לן להקל ? !

ואכן יש שכתבו¹²² שמדברי ריבוי גדול של פוסקים מתבאר שלא התירו אלא במקרה ששם המאכל משתנה או שטעמו משתנה לחלוטין, ולא במקרים כגון

118. ביו"ד סי' קטז העוסק בדברים האסורים משום סכנה.

119. ראה שו"ת יבי"א חיו"ד סי' ג אות יא.

120. בחו"ל המציאות היא שגם ההכשרים הטובים לא מחמירים בזה, וזאת על פי דעת שו"ת אגרות משה שהאיסור לא קיים במוצר תעשייתי. ולאור זאת יש להעיר מדברי הרבי (המובאים בהמשך הקובץ) שבסכנה סגולית אם דשו בזה רבים לא קיים איסור בדבר. ולכן, אף על פי שהמחמיר בביתו תבא עליו ברכה - אך לא ניתן לומר שיש בזה איסור במקום שנהגו להקל (הערת הגה"ח הרב אליהו פולטורק שליט"א).

121. יו"ד סי' קטז.

122. הרב יצחק דביר ('מושרות'). ולחביבותא דמילתא מצו"ב לשונו:

בשו"ת בית שלמה יו"ד קפט כתב שביצים שמשחו בהן חלות אינן נחשבות לתערובות, וכן בקובץ מבית לוי עמ' צב כתב שדווקא בתערובת המשנה את טעמן מותר, וכך משמע ביבי"א ח"י יו"ד ט שצריך לערב

הנ"ל. ועל כן למעשה ראוי להחמיר כדעת המחמירים, וכגון לערבו בסלט ממש וכדומה.

5. ההיתר של ההכשרים המהודרים לאשר שום קלוף הינו מחמת שמסתמכים על השורש שנמצא בתחתית השום, שמגדירים זאת כקליפה.

אמנם מעניין מאד לציין, שלפני עשרות שנים הם לא הסכימו לאשר זאת בשום פנים ואופן, כיון שאין הדבר פשוט לדעתם שתחתית זו נקראת 'קליפה'. ורק לאחר מספר שנים הדברים אושרו, וכעת נפוץ ביותר גם בהכשרים המהודרים ביותר [הן כחומרי גלם והן במסעדות וכדומה].

ויש מרבני חב"ד¹²³ המחמירים בזה וטוענים שאין לסמוך על ההיתר, ולכן אין לקנות מוצר זה.

אבל יש להעיר, שהרבה מאד מהמסעדות וכדומה משתמשים במוצר זה¹²⁴, ובמקרה כזה אומרים שאם דשו בזה רבים אין איסור בדבר¹²⁵ ועל כן בכל מקרה אין לאסור זאת מן הדין, אבל כן ניתן לומר שהמחמיר יחמיר לעצמו שלא לקנות זאת.

לסיכום: 1. לגבי בצל ירוק קלוף יש מחלוקת האם נכלל ב'בצל'. הסברא הפשוטה היא להקל, ובוודאי שבדיעבד. אבל לכתחילה יש מקום להחמיר.

2. בשו"ע הבית יוסף לא הובא דין זה. ולכן יש מן הפוסקים שהקלו בזה בדיעבד, וכן יש מן ההכשרים שמקלים בנושא זה. אבל לשיטתנו - שהולכים כמובן אחר אדה"ז - מדובר על איסור גמור.

3. גם חלק מקליפה מועיל לעניין זה, ולא רק חלק מהשערות.

4. הרבה נהגו להקל כאשר מוסיף למאכל שמן או מלח וכדומה. אבל האמת היא שההיתר אינו פשוט, וראוי להחמיר בזה.

'סוכר הרבה', וכ"כ בשו"ת דברי יציב שם שרק כאשר משנה את שמו ל'ביצה מלוחה' פוקע האיסור. וכך משמע דעת המנחת יצחק ח"ו עה.

123. כגון הגה"ח הרב יוסף חיים ורונבלט שליט"א.

124. הערת ידידי שי'.

125. עיין היטב לעיל הערה 120.

5. בנוגע לשום קלוף הנמכר בחנויות: הדעה הרווחת היא להתיר זאת, כיון שהתחתית נשארת ויש מקום לומר שנקרא כקליפה. אבל גם היתר זה לא ברור, ועל כן יש מקום להחמיר על כל פנים בבית הפרטי [בשונה מבמקומות ציבוריים] לקלף את השום באותו יום ולא לקנות שום קלוף.

ג | מים שלנו בכלי מתכות

לשון אדמו"ר הזקן:

וְכֵן לֹא יִשְׁתָּה מִשְׁקִין מְזוּגִין שֶׁעֵבֶר עֲלֵיהֶם הַלִּילָה אַחֵר שֶׁנִּמְזַג בְּמִים, וְהוּא שֶׁלֹּא בְּכֵלֵי מִתְכּוֹת אוֹ כְּלֵי נֶתֶר (וְאִין צָרִיךְ לִזְכֹּר מִים עֲצֻמוֹ שֶׁעֵבֶר עֲלֵיהֶם הַלִּילָה בְּכֵלֵי הַמִּתְכּוֹת).

ויש לברר:

1. מדוע כתב את הדין של מים לא מזוגים בתוך סוגריים? ומה הדין בזה למעשה?

2. האם בפועל ממש מקפידים כיום על הלכה זו? שהרי כל מיחם שנמצאים בתוכו מים הוא עשוי ממתכת.

3. האם יש מקום לחלק בזה בין ימות החול לבין שבת?

4. האם יש מקום להחמיר בפחית? הרי גם היא עשויה ממתכת...

וכפי שיתבאר.

1. בנוגע לטעם שרבינו הזקן כותב דין זה בסוגריים מצינו התייחסות מפורשת של הרבי באגרות קודש¹²⁶, שם כותב שזאת על פי הידוע¹²⁷ "אשר כל ספק העמיד בחצאי עיגול ודעתו היה לחזור ולשנות פרק זה ולראות 'אם צדקו דבריו'".

ובמכתב אחר¹²⁸ מפרש: "והספק הוא אם למדין קל וחומר בענינים כאלו", כלומר, במקור¹²⁹ מדובר על מים מזוגים. ואף על פי שמצד הסברא פשוט שהוא הדין למים עצמם, אעפ"כ כתב במוסגר כי יש צד לומר שאין לעשות קל וחומר בענינים סגוליים כאלו.

126. ח"ב ע' קמ.

127. שארית יהודה או"ח סי' שסג, הובא בשער הכולל פ"א ס"ב.

128. שם ע' קמד.

129. נדה יז, א.

ולהעיר: 1. בהקדמת הגרא"ח נאה לקונטרס השולחן¹³⁰ הוא מונה שש סיבות (!) לכך שהדברים כתובים במוסגר. ואעפ"כ בריבוי גדול של מקומות נראה שהרבי נוקט דווקא את הטעם דלעיל. והלא דבר הוא¹³¹.

2. לפי מה שראיתי לעת עתה - בדרך כלל פוסקים כמו המוסגר למרות הספק שבדבר, ועדיין לא ראיתי מקום אחד שפוסקים למעשה שלא כמוסגר.

לפי כל זה נראה שהעיקר הוא להחמיר גם במים עצמם ולא רק במים מזוגים.

אבל למעשה, במכתב השני הנ"ל ישנה שקו"ט בנוגע לירושלים עיה"ק בה לא ניתן להזהר מכך, כי המים שבחצירות נשמרים בכלי מתכות.

בתחילה מיישב:

וכשאני לעצמי רציתי ליישב מנהג ירושלים ת"ו, כי אין איסור המשקין אלא בלנו בכלי, היינו בכלי תלוש, כסתם כלי שבכמה מקומות, מה שאין כן אם הכלי מחובר בבנין או בקרקע, שלכמה ענינים בטל מתורת כלי...

ובהמשך:

ובאמת איני יודע אם זקוקים לכל ישובים אלו. ומחזורתא אשר כיון דדשו בה רבים שומר פתאים ה'... ולא עוד אלא שבמקום סכנה טבעית... על כרחך צריך לומר שומר פתאים - דבעי שמירה על כל פנים, כי אין לומר שהסכנה בטלה. אבל בנידון דידן כיון שהוא עניין סגולי, הרי יש לומר שעל ידי דדשו בה רבים בטל הענין לגמרי. ואם כן הוא, הרי פשיטא שגם תלמיד חכם יוכל לסמוך על זה, אף אם תמצו לומר... שבמקום שנאמר שומר פתאים אינו סומך.

לפי מסקנת הדברים שבסוף - "בטל הענין לגמרי" כיון שדשו בזה רבים, ואם כן גם תלמיד חכם שיודע מהסוגיא יכול לסמוך על כך.

אבל יש לעיין:

130. ס"ח.

131. הערת הגה"ח הרב יוחאי דניאל שליט"א - בנוגע לעניין אחר.

1. האם כוונת הרבי היא שאכן זו ההלכה למעשה, ובכל מקום, או שזה רק לימוד זכות עבור אנשי ירושלים. ואם כן עדיין יש מקום להחמיר. ונחלקו בזה רבני חב"ד¹³². אבל הפסיקה המקובלת יותר¹³³ היא - להקל בזה על פי המכתב האמור.

2. לאידך יש להעיר, באגרות קודש כ"ק אדמו"ר מוהריי"ץ נ"ע¹³⁴ כותב:

והירא את דבר ה' יזהר בזה. ובעזרת ה' אני זהיר בזה.

וצריך בירור האם מכתב זה של הרבי הריי"ץ היה ידוע בשעת כתיבת המכתב שבאגרות קודש הנ"ל (בשנת תש"ו), ואם לא - האם נאמר שזו סיבה כן להחמיר בפועל.

לפי הסוברים שראוי להחמיר, נמצא שיש מעלה לקבוע את המיחס לקיר שאז קיים בזה גם ההיתר שאינו כלי כלל. וכן נוהגים בחלק משיבות תות"ל¹³⁵.

אבל יש להעיר על דבר פלא: לפי זה תהיה שאלה גם בנוגע למים שבקדירה של החמין (!). שהרי האיסור קיים גם במים מזוגים, וגם במים שמעורבים בדבר אחר. ושאלה זו מפורשת כבר באגרות קודש של כ"ק אדמו"ר הריי"ץ הנ"ל! וראה הערה¹³⁶. ובזה המנהג פשוט ביותר וביטול להקל.

132. לפני כו"כ שנים היתה בזה שקו"ט ארוכה מאד בין הרב ניאזוב לרב הענדל (בקבצי 'מגדל דוד' של ישיבת תות"ל מגדל העמק, ולאחר מכן בשו"ת ממלכת כהנים סי' נז).

ולהעיר גם מ'התקשרות' דלהלן שמגדיר זאת כלימוד זכות בלבד, ומשאיר את הדין בשאלה.

עיי' גם בשו"ת באתרא דרב תשובה א'תקנ"ד, ושם מביא את לימודי הזכות שישנם ואעפ"כ כותב להחמיר בזה כשאפשר. וש"נ.

133. כ"ד הגרמ"ש אשכנזי ע"ה ('בקודש פנימה' ע' 16 הערה 18). וכ"כ הגה"ח הרב משה קורנווייץ שליט"א (עלון 'שונה הלכות'). ועוד.

134. ח"א ע' רד.

135. וכפי שכתב ב'התקשרות' דלהלן (וכמדומה שבישיבת תות"ל מגדל העמק עושים זאת מחמת דעתו של המד"א שם - הרב הענדל, וכדלעיל).

136. באג"ק שם לא מופיעה התשובה לזה, אלא רק השאלה (לא כ"כ ברור כוונת הדברים שם). אבל בשו"ת באתרא דרב שם מציין לשמועות וסיפורים (ח"ב ע' 49), שם משמע שכן החמירו בזה. ומסיים שעצ"ע.

ולהעיר: יש שרצו לחלק בין ימות החול לשבת, ולומר שהתירו דברים אלו (מים שבחמין, ובכלל מים שבמיחם) רק בשבת ולא בימות החול. ולפי זה, יש להימנע מלהשתמש במוצ"ש במים שהיו במיחם בשבת¹³⁷.

אבל כבר ציינו¹³⁸ לכמה פוסקים שכתבו שאין חילוק לעניין זה בין ימות החול לשבת.

לסיכום הדברים (סיכום קצר ומעשי - בסוף הקובץ):

1. אדמו"ר הזקן כתב את הדין של מים לא מזוגים שעבר עליהם הלילה במוסגר כיון שדין זה לא מפורש במקור, ויש מקום להסתפק בו. אבל למעשה נראה שמכריע להחמיר בזה.

2. אעפ"כ למעשה המנהג פשוט להקל בזה, וכפי שרואים במיחם של מתכת שנוהגים להקל לשתות ממנו בשבת בבוקר [והרי מעיקר הדין אין חילוק בין ימות החול לשבת].

3. יש שהחמירו בכל זאת לקבע את המיחם לקיר, שאז אינו מוגדר ככלי לדברי הכל. אבל יש להעיר שגם הם מקלים בחמין ששהו בכלי מתכות, ונמצא שגם לדעתם למעשה מקלים בזה, עכ"פ כשאי אפשר אחרת.

4. לאור המבואר אין איסור בשתיית מים מהמיחם במוצ"ש, למרות ששהו בתוך המיחם כליל שבת.

137. וכן נהג זקני הרה"ח ר' רפאל נחמן ע"ה כהן. אבל להעיר ממה שכתב בשמועות וסיפורים שבהערה הקודמת. ודוק.

138. שו"ת באתרא דרב שם.

סיכום המסקנות של הפרק האחרון בדרך קצרה

נושא	עיקר הדין	הערות מעשיות
מאכלים/משקים תחת המיטה	אסור להניח מאכלים או משקים תחת המיטה אפילו בכלי מתכת; נאסרים גם בדיעבד.	1. גם אם לא ישנו על המיטה. 2. המשמעות היא שרק אוכל ושתייה – לא דברים אחרים (כמו משחה). 3. בהפסד מרובה ניתן לשאול רב.
ביצה/בצל/שום קלופים שעבר עליהם הלילה	אסורים משום רוח רעה. אבל אם נשאר מעט קליפה/שורש – מותר.	1. בצל ירוק – יש מחמירים, אבל עכ"פ בדיעבד ודאי מותר. 2. יש שנהגו להוסיף מלח/שמן כדי להתיר, אך זה לא פשוט. 3. שום קלוף הנמכר – המנהג להקל בציבור, בבית הפרטי ראוי להחמיר.
מים/משקים שלנו בכלי מתכת בלילה	אדה"ז כתב להחמיר; למעשה המנהג להקל.	1. מים במיחם או בחמין – מקילים לגמרי. 2. אין חילוק בין שבת לחול. 3. יש שנוהגים להחמיר לקבע את המיחם לקיר. 4. כל שכן שיש להקל בפחיות.

החוברת נדפסה לזכות מאיה בת מירה ללידה קלה
בזמנה ובידיים מלאות

וכן לזכות:

טוני בת שרה

סמדר בת חווה

מירה בת טוני

רומי (שיר) בת מירה

מאיה בת מירה

אלון בן נאוה

שחף בן דלית טובה

איתן בן מאיה

אדם בנימין בן מאיה

רוני בן סמדר

לבשורות טובות לכל אשר להם בגשמיות וברוחניות
ולקבל פני משיח צדקנו וטיכף ומיד ממש!